

MEZINÁRODNÍ DOKUMENTY ICOMOS O OCHRANĚ KULTURNÍHO DĚDICTVÍ

Český národní komitét ICOMOS

ÚVOD

ICOMOS - Mezinárodní rada pro památky a sídla je nevládní organizací UNESCO. Je zastřešující mezinárodní organizací pro otázky teorie a praxe památkové péče. Podporuje bádání, identifikaci, ochranu, konzervaci, restaurování, regeneraci, výchovu a prezentaci nemovitých kulturních památek a sídel. V tomto smyslu má nezastupitelnou úlohu při výměně mezinárodních zkušeností. ICOMOS přijímá zpravidla na svých Generálních shromážděních, která se konají každé tři roky, mezinárodní dokumenty zaměřující se na jednotlivé oblasti památkové ochrany. Jde o mezinárodní platformu upřesňující odborný přístup k péči o kulturní dědictví. Tyto dokumenty nejsou právně závazné, ale při schválení všemi národními komitéty ICOMOS tvoří základ pro odborné otázky, doktrínu a praxi v každé členské zemi. Uveřejněné texty mají sloužit odborným pracovníkům a organizacím památkové péče, výkonným orgánům státní památkové péče, zástupcům měst a obcí a konečně i široké veřejnosti chápající význam a smysl uchování kulturního dědictví budoucím generacím lidské společnosti ve třetím tisíciletí.

V Praze dne 15. prosince 2000

Ing. Arch. Aleš Vošahlík, CSc.
redaktor publikace

Doc. JUDr. PhDr. Dobroslav Líbal, DrSc.
President českého národního komitétu ICOMOS

Poznámka: Překlady neprošly jazykovou korekturou.

MEZINÁRODNÍ CHARTA O ŘÍZENÍ ARCHEOLOGICKÉHO DĚDICTVÍ

Charte Internationale pour la Gestion du Patrimoine Archéologique

Lausanne 1990

Úvod

Je všeobecně známo, že znalost původu a rozvoje lidských společností je mimořádně důležitá pro celé lidstvo, neboť mu umožňuje poznat své kulturní a sociální kořeny.

Archeologické dědictví představuje hlavní svědectví o lidské činnosti v minulosti. Proto je jeho ochrana a jeho pozorné řízení nezbytné, aby je archeologové a další vědci mohli studovat a vykládat jménem současných a budoucích generací, a to v jejich prospěch.

Ochrana tohoto dědictví nemůže být zajištěna jen archeologickými technikami. Vyžaduje širší soubor znalostí, odborných a vědeckých vědomostí. Některé prvky archeologického dědictví tvoří součást architektonických struktur, a v takovém případě musí být chráněny dodržováním kritérií týkajících se architektonického dědictví, vyhlášených v roce 1964 Benátskou chartou o zachování a restaurování památek a sídel. Jiné prvky tvoří součást dosud žijící tradice domorodých obyvatel, jejichž účast se stává nezbytnou pro jejich ochranu a údržbu.

Z těchto a dalších důvodů musí být ochrana archeologického dědictví založena na účinné spolupráci specialistů nejrůznějších oborů. Vyžaduje proto spolupráci veřejných orgánů, badatelů, soukromých podniků a široké veřejnosti. Proto tato charta vyjadřuje principy aplikovatelné v různých oblastech řízení archeologického dědictví. Zahrnuje úkoly veřejně právních orgánů a zákonodárců, profesní pravidla aplikovatelná na soupis, průzkum, výkopy, dokumentaci, výzkum, údržbu, konzervaci, rekonstrukci, informování, prezentaci, zpřístupnění veřejnosti a využití archeologického dědictví, stejně jako na stanovení požadované kvalifikace pracovníků, pověřených jeho ochranou.

Tato charta je motivována úspěchem Benátské charty, jako normativního dokumentu a jako zdroj inspirace v oblasti vládní, vědecké a profesní politiky a praxe.

Uvádí hlavní principy a globální doporučení. Proto nemůže přihlížet k obtížím a k možnostem toho kterého regionu či země. Aby splnila tyto požadavky, měla by být charta doplňována na regionální a národní úrovni dalšími zásadami a pravidly.

Článek 1 - Definice a úvod

„Archeologické dědictví“ je částí našeho hmotného dědictví, kde základní znalosti získáváme archeologickými metodami. Zahrnuje všechny stopy lidské existence a týká se míst, kde se projevovala lidská činnost jakéhokoli druhu, opuštěných struktur a stop, a to na povrchu, v podzemí, pod dnem vod, a dále použitých materiálů.

Článek 2 - Politika „integrované ochrany“

Archeologické dědictví je kulturním dědictvím křehkým a neobnovitelným. Zemědělská činnost a plány vymezení území, vyplývající z územního plánu, musí být proto upraveny tak, aby omezily na nejmenší míru destrukci tohoto dědictví. Plány na ochranu archeologického dědictví musí být systematicky integrovány do plánů, týkajících se zemědělství, využití půdy a plánování, ale také do programů zaměřených na kulturu, životní prostředí a výchovu.

Plánovací orgány na národní, regionální i místní úrovni musí přihlížet k plánům ochrany archeologického dědictví.

Aktivní účast obyvatelstva musí být zahrnuta do plánů zaměřených na uchování archeologického dědictví. Tato účast je zvláště důležitá pokud jde o dědictví autochtonního obyvatelstva. Účast musí být založena na dostupnosti informací, což je základní podmínkou pro jakékoliv rozhodování. Informování veřejnosti tvoří tedy významnou složku „integrované ochrany“.

Článek 3 - Zákonodárství a ekonomika

Ochrana archeologického dědictví je morální povinností každé lidské bytosti. Současně jde o kolektivní zodpovědnost celé veřejnosti. Tato zodpovědnost má být vyjádřena přijetím vhodného zákonodárství a zaručením dostatečných prostředků pro účinné financování programů zaměřených na ochranu archeologického dědictví.

Archeologické dědictví je společným dědictvím celé lidské společnosti. Je proto úkolem všech zemí zajistit dostatek vhodných prostředků pro jeho ochranu.

Zákonodárství má zajistit uchování archeologického dědictví s přihlédnutím k historickým požadavkům a tradicím každé země a regionu, přičemž se preferuje uchování dědictví „in situ“, při plném respektování vědeckých požadavků.

Zákonodárství má být založeno na myšlence, že archeologické dědictví pochází od celého lidstva a od lidských skupin, a nikoli od jednotlivců nebo některých národů.

Zákonodárství musí zakazovat jakékoli ničení, znehodnocení nebo poškozování změnami památek, archeologických nalezišť a jejich okolí. Pro veškeré práce je nutný souhlas příslušných archeologických orgánů.

V zásadě má zákonodárství vyžadovat předběžný průzkum a sestavení úplné archeologické dokumentace v jakémkoli případě, kdy hrozí nebezpečí destrukce archeologického dědictví.

Zákonodárství musí vyžadovat správnou údržbu a dostatečnou ochranu archeologického dědictví a zaručit příslušné prostředky.

Zákonodárství musí zahrnovat i adekvátní sankce, úměrné porušení ustanovení týkajících se archeologického dědictví.

Pokud by zákonodárství chránilo jen dědictví zařazené jako památka nebo registrované v oficiálním seznamu, měla by být přijata opatření zajišťující dočasnou ochranu památek a sídel nechráněných nebo teprve nedávno objevených, a to až do uskutečnění archeologického zhodnocení.

Jedno ze značných materiálních rizik pro archeologické dědictví spočívá v územním plánování. Je proto třeba vyjádřit ve specifických zákonodárných normách povinnost autorů územních plánů zajistit před vlastním vypracováním plánů archeologické studie příslušných lokalit. Náklady na tyto studie mají být zahrnuty do projektu. Zákon má rovněž vyhlásit zásadu, že veškeré územní plány musí snížit na minimum eventuální negativní dopad jejich realizace na archeologické dědictví.

Článek 4 - Seznamy

Ochrana archeologického dědictví musí být založena na co nejúplnější znalosti jeho existence, jeho rozsahu a jeho charakteru. Celkové soupisy archeologického potenciálu představují významné pracovní nástroje pro vypracování strategie ochrany archeologického dědictví. Proto musí být soupis považován za základní povinnost při ochraně a řízení archeologického dědictví.

Současné soupisy představují databanku poskytující základní údaje pro studium a vědecký výzkum. Proto je třeba považovat sestavování soupisů za permanentní dynamický proces. Z toho vyplývá i zásada, že soupisy musí zahrnovat informace na různých úrovních přesnosti a spolehlivosti, neboť i povrchní znalosti mohou být výchozím bodem pro ochranná opatření.

Článek 5 - Práce v lokalitě

V archeologii závisí znalost do značné míry na vědecké práci přímo v lokalitě. Ta zahrnuje celou škálu výzkumných metod, počínaje nedestruktivním průzkumem přes dílčí sondy nebo sběr vzorků až k vykopávkám.

Je třeba přijmout jako základní princip myšlenku, že sběr informací o archeologickém dědictví smí zničit jen minimální množství archeologických svědectví nezbytných pro dosažení cíle, ať již z hlediska konzervování nebo pro vědecké účely. **Ve všech případech je třeba podporovat nedestruktivní metody jako letecké pozorování, terénní průzkumy, práce pod vodní hladinou, vyhledávání a sběr vzorků, sondy aj. a dávat jim přednost před výkopovými pracemi.**

Výkopové práce vyžadují v každém případě určitý výběr údajů, které budou zaznamenány a uchovány. Jinak může dojít ke ztrátám informací a popřípadě k celkové destrukci památky či sídla. Rozhodnutí o zahájení výkopových prací lze přijmout teprve po zralé úvaze.

Výkopové práce mají být prováděny především na místě sídel a památek, které jsou odsouzeny k destrukci vzhledem k územnímu plánování, měnícímu se využití nebo použití území, nebo také z důvodů rabování nebo v jejichž případě došlo k poškození resp. degradaci vlivem přírodních faktorů. **Ve výjimečných případech je možno provádět výkopové práce na sídlech nebo v lokalitách, které nejsou ohroženy, kde však jde o výzkumné priority nebo o snahu zpřístupnění veřejnosti. V takovýchto případech musí výkopovým pracím předcházet podrobné vědecké zhodnocení archeologické památky. Výkopové práce se nesmí dotýkat celé lokality. Je třeba uchovat nepoškozenou část, umožňující další výzkumné práce v budoucnosti.**

Pokud dojde k výkopovým pracím, je třeba předat vědeckým místům zprávu, sepsanou podle stanovených norem. Tuto zprávu je nutno vypracovat v rozumném termínu po ukončení prací a zařadit ji do písemného materiálu o památce.

Výkopové práce musí být prováděny v souladu s doporučeními UNESCO (doporučení stanovující mezinárodní zásady aplikovatelné při archeologických výzkumech 1956) a dále s profesionálními normami jak mezinárodními, tak národními, platnými v této oblasti.

Článek 6 - Údržba a uchování

Základním cílem uchování archeologického dědictví by mělo být zachování památek a sídel „in situ“. Jakýkoli přesun památky narušuje zásadu, podle níž má být památka zachována ve svém původním kontextu. Tato zásada zdůrazňuje nezbytnost správně prováděné údržby a konzervace, stejně jako adekvátního řízení příslušných prací. Z toho vyplývá, že archeologické dědictví nemá být vystaveno ani rizikům, ani důsledkům výkopových prací, že nemá být přerušeno a ponecháno v nezakonzervovaném stavu po výkopových pracích, k čemuž by mohlo dojít v případě, že předem nebylo zajištěno jejich dostatečné financování.

Je třeba podporovat angažovanost a přímou účast místního obyvatelstva, usnadňujících údržbu archeologického dědictví. V některých případech je možné svěřit zodpovědnost za ochranu a správu památek a sídel autochtonním populacím.

Vzhledem k tomu, že finanční zdroje jsou nezbytně omezeny, je třeba provádět aktivní údržbu selektivním způsobem. Proto je třeba ji zaměřit na určitý vzorek, pokud možno rozsáhlý, sídel a památek vybraných podle vědeckých kritérií, zaměřených na kvalitu a reprezentativnost. Nemá tedy jít jen o ty nejprestižnější a nejpřitažlivější památky.

Doporučení UNESCO z roku 1956 má být rovněž aplikováno na údržbu a konzervaci archeologického dědictví.

Článek 7 - Presentace, informace a rekonstrukce

Presentace archeologického dědictví široké veřejnosti je rozhodujícím prostředkem jeho poznání, z hlediska původu i rozvoje moderních společností. Současně jde o nejdůležitější způsob prokazující nezbytnost ochrany tohoto dědictví.

Součástí presentace veřejnosti je popularizace stavu vědeckých poznatků o dané památce či sídle. Tuto informaci je třeba často aktualizovat. Musí přihlížet k různým přístupům, umožňujícím pochopit minulost.

Rekonstrukce mají dvě základní funkce. Jsou zaměřeny jednak na experimentální, jednak na pedagogický výzkum. Je nicméně třeba značné opatrnosti, aby nedošlo k poškození existujících archeologických památek. Je nutno využít nejrůznějších svědectví, aby se dosáhlo optimální autenticity. Rekonstrukce nemají být umístěny přímo v místě archeologických památek a mají být rozpoznatelné coby nově provedené rekonstrukce.

Článek 8 - Profesionální kvalifikace

Pro dobré řízení archeologického dědictví je rozhodující zvládnout řadu disciplín na vysoké vědecké úrovni. Proto musí být jedním z důležitých cílů v každé zemi vyškolení dostatečného počtu odborníků v příslušných oborech. Nezbytnost školit experty na vysoce specializované úrovni vyžaduje mezinárodní spolupráci.

Při univerzitním vzdělávání pracovníků, zaměřených na archeologii, musí výuka přihlížet ke koncepčním změnám, ke kterým postupně došlo: důraz je kladen více na uchování památky „in situ“ než na výkopové či další práce. Musí rovněž přihlížet ke skutečnosti, že studium dějin domorodých národů je stejně důležité jako studium zaměřené na vlastní sídla a památky. Jen tak je možno pochopit archeologické dědictví.

Ochrana archeologického dědictví je trvalým, dynamickým procesem. Proto je třeba maximálně usnadnit práci odborníkům pracujícím v této oblasti a umožnit jim další doškolování. Bylo by třeba připravit a realizovat specializované školící programy vysoké úrovně, zaměřené na ochranu archeologického dědictví a jeho řízení.

Článek 9 - Mezinárodní spolupráce

Vzhledem k tomu, že archeologické dědictví je dědictvím společným celému lidstvu, je mezinárodní spolupráce v této oblasti naprosto nezbytná. Jen tak je možno vyhlásit kritéria pro řízení tohoto druhu dědictví a zajistit jejich respektování.

Je velmi naléhavé vytvořit mezinárodní spojení umožňující výměnu informací a sdílení zkušeností mezi odborníky, pověřenými řízením archeologického dědictví. Z toho vyplývá nutnost organizování konferencí, seminářů, besed aj. na úrovni jak světové, tak regionální a dále vytvoření regionálních školících center s vysokou odbornou úrovní. Prostřednictvím svých specializovaných skupin by ICOMOS měl přihlížet k této situaci ve svých dlouhodobých i střednědobých projektech.

Obdobně je třeba pokračovat v mezinárodních programech výměny administrativních i vědeckých pracovníků, neboť jde o účinný prostředek umožňující zvýšení znalostí a dovedností v této oblasti.

Konečně je třeba rozvinout programy technické pomoci pod záštitou ICOMOS.

Překlad Jaroslav Keliš